5E MODELI ASOSIDA SHE’RIY ASARLARNI O‘QITISH

(Ne’mat Dushayevning “Mehnat qurollari nima deydi?” she’ri misolida)

Samandarova Tursunoy Abror qizi,
Samarqand davlat pedagogika instituti,
Boshlang‘ich ta’lim yo‘nalishi 4-kurs talabasi.
Ilmiy rahbar: M.X.Mirsanova
moxiramirsanova@gmail.com

Annotatsiya: mazkur maqolada bolalar adabiyotini zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida o‘qitishning nazariy va amaliy jihatlari tahlil qilinib, 5E modeli yordamida Ne’mat Dushayevning “Mehnat qurollari nima deydi?” she’rini o‘qitish metodikasi yoritilib, she’r orqali o‘quvchilarda mehnatsevarlik, kasb-hunarga hurmat, ijodkorlik va mustaqil fikrlash ko‘nikmalarini shakllantirish masalalari haqida fikr yuritiladi.

Kalit so‘zlar: 5E modeli, bolalar adabiyoti, mehnat tarbiyasi, interfaol metodlar, pedagogik texnologiya, kompetensiya, Ne’mat Dushayev, uzluksiz ta’lim.

Annotation: This article analyzes the theoretical and practical aspects of teaching children’s literature based on modern pedagogical technologies. It also explains the methodology of teaching Ne’mat Dushayev’s poem “What Do the Tools of Labor Say?” using the 5E model, and discusses the issues of developing students’ diligence, respect for professions and crafts, creativity, and independent thinking skills through the poem.

Keywords: 5E model, children’s literature, labor education, interactive methods, pedagogical technology, competence, Ne’mat Dushayev, continuous education.

Аннотация: В данной статье анализируются теоретические и практические аспекты преподавания детской литературы на основе современных педагогических технологий. Также освещается методика преподавания стихотворения Неъмата Душаева «Что говорят орудия труда?» с использованием модели 5E, а через содержание стихотворения рассматриваются вопросы формирования у учащихся трудолюбия, уважения к профессиям и ремёслам, творческих способностей и навыков самостоятельного мышления.

Ключевые слова: модель 5E, детская литература, трудовое воспитание, интерактивные методы, педагогическая технология, компетенция, Неъмат Душаев, непрерывное образование.

Bugungi kunda ta’lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlarning asosiy maqsadi raqobatbardosh, ijodkor, mustaqil fikrlovchi yoshlarni tarbiyalashdan iboratdir. Shu nuqtai nazardan qaraganda, uzluksiz ta’lim tizimida bolalar adabiyotini zamonaviy metodlar asosida o‘qitish muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki bolalar adabiyoti yosh avlodning ma’naviy-axloqiy dunyoqarashini shakllantirishda, ularda

mehnatsevarlik, vatanparvarlik, insonparvarlik kabi fazilatlarni tarbiyalashda katta o‘rin tutadi.

An’anaviy dars usullarida o‘quvchi ko‘proq tinglovchi vazifasini bajargan bo‘lsa, zamonaviy pedagogik texnologiyalar o‘quvchini faol ishtirokchiga aylantiradi. Ayniqsa, 5E modeli o‘quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantirish, ijodiy yondashuvini shakllantirish va bilimlarni amaliyot bilan bog‘lash imkonini beradi. Ne’mat Dushayevning “Mehnat qurollari nima deydi?” she’ri boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun nafaqat qiziqarli, balki tarbiyaviy jihatdan ham muhim asar hisoblanadi. Shoir she’rda mehnat qurollarini jonlantirish orqali bolalarni mehnatni qadrlashga undaydi.

Bolalar adabiyoti yosh avlod tarbiyasining muhim vositalaridan biridir. Bola badiiy asar orqali hayotni anglaydi, yaxshilik va yomonlikni farqlashni o‘rganadi. Ayniqsa, she’riy asarlar bolalarning estetik didini, nutq madaniyatini va tasavvur olamini rivojlantiradi. Bolalar she’riyatida obrazlilik, sodda va ravon til, ritm hamda ohangdorlik muhim o‘rin tutadi. Ne’mat Dushayev ijodida ham aynan mana shu jihatlar yorqin namoyon bo‘ladi. Shoir oddiy mehnat qurollarini obraz darajasiga ko‘tarib, bolalarga mehnatning ahamiyatini sodda va ta’sirchan usulda tushuntiradi.

“Mehnat qurollari nima deydi?” she’rida bolg‘a, ombur, panshaxa va arra singari mehnat qurollari “tilga kiradi”. Bu esa bolalarda qiziqish uyg‘otadi va darsning samaradorligini oshiradi.

5E modeli o‘quvchilarni dars jarayoniga faol jalb etishga xizmat qiluvchi zamonaviy pedagogik texnologiya hisoblanadi. Ushbu model konstruktiv ta’lim yondashuviga asoslanib, o‘quvchining mustaqil fikrlashi, izlanishi va amaliy faoliyatini rivojlantirishga yordam beradi. 5E modeli 5 bosqichdan iborat bo‘lib, har bir bosqich ingliz tilidagi “E” harfi bilan boshlanadi:

Engage (Qiziqtirish). O‘quvchilarning mavzuga qiziqishi uyg‘otiladi, mavjud bilimlari faollashtiriladi.

Explore (Izlanish). O‘quvchilar mustaqil yoki guruhda izlanish olib boradilar, muammoni o‘rganadilar.

Explain (Tushuntirish). O‘qituvchi mavzuni izohlaydi, o‘quvchilar o‘z fikrlarini bayon qiladilar.

Elaborate (Mustahkamlash). Olingan bilimlar yangi vaziyatlarda qo‘llanadi, ijodiy topshiriqlar bajariladi.

Evaluate (Baholash). O‘quvchilarning bilim, ko‘nikma va kompetensiyalari baholanadi[5].

5E modeli orqali darslar interfaol va samarali tashkil etilib, o‘quvchilarning ijodkorligi hamda mustaqil fikrlashi rivojlanadi.

5E modelini she’riy asarlar ustida ishlash jarayonida ham qo‘llash mumkin. Ne’mat Dushayevning she’rlari misolida ko‘rib chiqamiz. *“Mehnat qurollari nima deydi?” she’rida* jonlantirish san’atidan unumli foydalangan. Mehnat qurollari inson kabi gapiradi, o‘z vazifasini faxr bilan bayon qiladi. Masalan, bolg‘a obrazi quyidagicha tasvirlangan:

“Dangasa demang meni,
Men har ishda chaqqonman.

Bultur bir qop yong‘oqni
Bitta o‘zim chaqqanman.”

Ushbu parchada bolg‘a mehnatkash va epchil qahramon sifatida gavdalanadi. “Dangasa demang meni” misrasi orqali qurol o‘zining foydali ekanligini ta’kidlaydi. Shoir bolalar ruhiyatiga mos sodda va quvnoq ohang yaratgan. Bundan tashqari, she’rda mehnatning inson hayotidagi o‘rni ham ko‘rsatiladi:

“Bir qop yong‘oqqa, ehhe,
Qancha odam to‘ymoqda.”

Bu misralarda mehnat natijasining jamiyat uchun foydasi ifodalanadi. Bolalar mehnatning samarasini anglay boshlaydilar. Ombur obrazi ham diqqatga sazovordir:

“Xato qilsa bolg‘avoy,
Darrovda tuzataman.
Qiyshiq mixni sug‘urib,
To‘g‘rilab uzataman.”

Mazkur parchada hamkorlik g‘oyasi ilgari suriladi. Ombur boshqa qurolning xatosini tuzatadi. Bu esa bolalarda jamoada ishlash ko‘nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Arra obrazi orqali esa ogohlantirish va mas’uliyat hissi beriladi:

“Hushyor bo‘ling, qo‘lingiz
Yo‘qsa, yaralayman.”

Shoir bu o‘rinda bolalarni ehtiyotkorlikka chaqiradi. Demak, she’r nafaqat *badiiy-estetik*, balki amaliy *tarbiyaviy* ahamiyatga ham ega.

5E modeli asosida she’rni o‘qitish metodikasi. 1-bosqich Engage (Qiziqtirish). Dars boshida o‘qituvchi o‘quvchilarga bolg‘a, arra, ombur kabi mehnat qurollarining rasmlarini ko‘rsatadi va quyidagi savollarni beradi:

1. Bu qurollarni qayerda ko‘rgansiz?
2. Ular nima ish bajaradi?
3. Agar ular gapira olsa, nima der edi?

Bu usul o‘quvchilarning mavzuga qiziqishini oshiradi.

2-bosqich: Explore (Izlanish). O‘quvchilar she’rni mustaqil o‘qiydilar va har bir mehnat qurolining vazifasini aniqlaydilar. Guruhlarga bo‘linib, quyidagi topshiriqlar bajariladi:

1. Bolg‘aning vazifasi
2. Omburning vazifasi
3. Panshaxaning vazifasi
4. Arraning vazifasi

Bu bosqichda o‘quvchilar matn ustida mustaqil ishlashni o‘rganadilar.

3-bosqich: Explain (Tushuntirish). O‘qituvchi she’rning jonlantirish, qofiya, ritm, obrazlilik va tarbiyaviy g‘oya kabi badiiy xususiyatlarini tushuntiradi. Masalan, mehnat qurollarining “gapirishi” jonlantirish san’ati ekanligi izohlanadi.

4-bosqich: Elaborate (Mustahkamlash). O‘quvchilarga ijodiy topshiriqlar beriladi:

1. “Qalam nima deydi?”
2. “Kitob nima deydi?”

3. “Kompyuter nima deydi?” mavzularida kichik she’r yoki matn tuzish. Bu topshiriqlar bolalarning ijodiy tafakkurini rivojlantiradi.

5-bosqich: Evaluate (Baholash). Baholash savol-javob, rolli o‘yin, ifodali o‘qish, ijodiy ishlar va guruh taqdimotlari asosida amalga oshiriladi. Natijada o‘quvchilarning bilim, ko‘nikma va kompetensiyalari aniqlanadi.

Xulosa qilib aytganda, Ne’mat Dushayevning “Mehnat qurollari nima deydi?” she’ri boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida mehnatsevarlik, kasb-hunarga hurmat, jamoaviylik va ijodkorlikni shakllantirishda muhim tarbiyaviy vosita hisoblanadi. She’rni 5E modeli asosida o‘qitish o‘quvchilarning mustaqil fikrlashini, matn bilan ishlash ko‘nikmalarini, ijodiy tafakkurini va nutq madaniyatini rivojlantiradi. Shuningdek, zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etilgan darslar ta’lim sifatini oshirishga xizmat qiladi. Shu sababli bolalar adabiyotini o‘qitishda 5E modelidan samarali foydalanish bugungi ta’lim tizimining dolzarb vazifalaridan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Husanboyeva Q., Shodiyev F., Hazratqulov M. Boshlang‘ich sinflarda adabiyot o‘qitish metodikasi. Darslik. SamDU nashri, Samarqand, 2019, 396-b.

2. Husanboyeva Q. va boshq. Boshlang‘ich sinflarda adabiyot o‘qitish metodikasi. Darslik. Toshkent. “Innovatsiva-Ziyo”. 2020. 380 bet.

3. Safarov O.. Baraкaey R.. Jamilova B. Bolalar| adabiyoti. -Toshkent, Shafoat Nur Fayz. 2022. - 420 bet.

4. Husanboyeva Q.. Hazratqulov M.. Jamoldinova Sh. Boshlang‘ich sinflarda adabiyot o‘qitish metodikasi.-Toshkent, Innovatsiya-Ziyo, 2020, 384 bet.

5. https://talimxabarlari.uz